

Ο αντισημιτισμός στον 20ό αιώνα

Ενότητα 6^η : Οι απαρχές του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη.

Μαρία Καβάλα
Ιστορικός, μεταδιδακτορική διδάσκουσα
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Οι απαρχές του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη.

Σιωνιστικό κίνημα 1908-1912 και Α΄ παγκόσμιος πόλεμος.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη.
2. Η ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη τη διάρκεια 1908-1912.
3. Η πολιτική αναθεώρηση της ελίτ των διανοούμενων εβραίων και η διάδοση του σιωνισμού.
4. Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

Σκοποί ενότητας

- Σκοπός αυτής της ενότητας είναι να αναδειχθούν οι πολιτικοί, κοινωνικοί και οικονομικοί λόγοι που διαμόρφωσαν την ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στη Θεσσαλονίκη.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (1/15)

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, ο **Σιωνισμός** είναι πολιτικό κίνημα που ξεκίνησε τον 19ο αιώνα με σκοπό τη δημιουργία στην περιοχή της Παλαιστίνης ενός νέου εβραϊκού κράτους, που θα συγκέντρωνε όλους τους Εβραίους της διασποράς. Όπως επισημαίνει η Ρένα Μόλχο, διέφερε από τα υπόλοιπα εθνικά κινήματα της εποχής, καθώς οι Εβραίοι είχαν απωλέσει σε μεγάλο βαθμό τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους και διατηρούνταν ως έθνος χωρίς πατρίδα.

Το όνομα του κινήματος προέρχεται από τον λόφο της Σιών στην Ιερουσαλήμ. Στην Παλαιά Διαθήκη η λέξη Σιών χρησιμοποιείται συνεκδοχικά για την πόλη Ιερουσαλήμ.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (2/15)

Όπως είδαμε σε προηγούμενα μαθήματα, μετά τη Γαλλική Επανάσταση, η χειραφέτηση ώθησε τον εβραϊσμό σε μια συνειδητή και οργανωμένη προσπάθεια αφομοίωσης, που επικράτησε ως πρακτική σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα.

Η διαπίστωση, ωστόσο ότι οι διώξεις και ο αντισημιτισμός στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη αναβίωναν όσο η αφομοίωση των Εβραίων κέρδιζε έδαφος στα νέα εθνικά κράτη, επέβαλε την ανανέωση της εθνοτικής τους συνοχής.

Η διαμόρφωση της σιωνιστικής ιδεολογίας ήταν η απάντηση των «διαφωτισμένων» Εβραίων, όταν αντιλήφθηκαν ότι ο αντισημιτισμός, όπως και κάθε είδους ρατσισμός, αναδυόταν από την αρχή της ομοιογένειας που επιβεβαίωνε τον εθνικισμό.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (3/15)

Στην οθωμανική επικράτεια η εξάπλωση του σιωνισμού συνδυάστηκε, μεταξύ άλλων, με τις δυτικές επιρροές και παρεμβάσεις που δέχθηκε η αυτοκρατορία κατά τον 19^ο αιώνα μέσω των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων των περισσότερων εθνοθρησκευτικών της μειονοτήτων.

Στις αρχές του αιώνα επίσης, στη διάδοση του σιωνισμού στην αυτοκρατορία σημαντικά συνέβαλε και η σκόπιμη εγκατάσταση Ευρωπαίων σιωνιστών ηγετών σε οθωμανικά κέντρα επιρροής, κυρίως στην Κωνσταντινούπολη, όπου προσπάθησαν να χρησιμοποιήσουν τις τοπικές εβραϊκές κοινότητες ως γέφυρα των εβραϊκών εθνικών διεκδικήσεων προς την οθωμανική εξουσία.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (4/15)

Οι πρώτοι ντόπιοι σιωνιστικοί σύλλογοι δημιουργήθηκαν μεταξύ των ετών 1899 και 1919, καθώς η εβραϊκή κοινότητα διερχόταν την ύστατη πολιτιστική και οικονομική της αναγέννηση.

Η ανεκτική πολιτική της τουρκικής καθώς και της ελληνικής κυβέρνησης, που επέτρεψαν στο εβραϊκό στοιχείο να διατηρήσει τον πρωταγωνιστικό του ρόλο στην πολυδιεκδικούμενη Θεσσαλονίκη, επιβεβαίωνε την ιδιαιτερότητα αυτής της κοινότητας.

Υπό αυτές τις ευοίωνες συνθήκες η ανταπόκριση του εβραϊσμού της μακεδονικής πρωτεύουσας στη σιωνιστική ιδέα παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Ακριβώς επειδή στη Θεσσαλονίκη η εβραϊκή κοινότητα ήταν η επικρατέστερη εθνική μειονότητα στην πόλη, αυτό ακόμη και ως το 1923, ελαχιστοποίησε τις πιέσεις που οδήγησαν τις περισσότερες εβραϊκές κοινότητες να υιοθετήσουν το κίνημα.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (5/15)

Ο πρώτος σιωνιστικός σύλλογος στην πόλη ήταν η Kadima, που σημαίνει «προς τα εμπρός» ή «προς ανατολάς», δηλαδή προς την Παλαιστίνη.

Ιδρύθηκε το 1899 από είκοσι νεαρούς αποφοίτους της Talmud Tora, ένα χρόνο μετά την καταστροφή της εκσυγχρονισμένης αυτής θεολογικής σχολής.

Σκοπός των ιδρυτών, μεταξύ των οποίων ήταν ο μαχητικότερος Νταβίντ Φλωρεντίν, γνωστός αρχισυντάκτης της σιωνιστικής εφημερίδας *El Avenir*, και οι Αβράαμ Γκατένιο και Μπενίκο Μπεν-Ιακώβ, ήταν η καλλιέργεια της σύγχρονης εβραϊκής γλώσσας. Στόχος ήταν να χρησιμοποιηθεί στη διαπαιδαγώγηση του αγράμματου λαού, και, παράλληλα, να ενισχυθεί η θρησκευτική πίστη μέσω του εβραϊκού πολιτισμού και της εβραϊκής επιστήμης.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (6/15)

Παρά τα συμβατικά σχόλια των αφομοιωτικών για τη δημοτικότητα της οργάνωσης, η Kadima σύντομα απέκτησε 70 μέλη, δηλαδή όσα και ο σύλλογός τους, γνωστός ως Σύλλογος Αποφοίτων της Αλλιάνς (Association des Anciens Eleves de l' Alliance), που είχε ιδρυθεί δύο χρόνια νωρίτερα.

Ένας από τους ιδρυτές ήταν ο Νταβίντ Φλωρεντίν, που από το 1930 ως το 1933 υπήρξε εκλεγμένο μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής της Παγκόσμιας Σιωνιστικής Οργάνωσης στο Λονδίνο, όπου διετέλεσε διευθυντής του Συμβουλίου των χωρών της Ανατολής.

Πιστεύεται ότι από τη θέση αυτή οργάνωσε τη μετανάστευση των εβραίων λιμενεργατών της Θεσσαλονίκης στην Παλαιστίνη (1932-1933).

Το 1933 εγκαταστάθηκε και ο ίδιος στο Τελ Αβίβ, όπου συμμετείχε στην ίδρυση του moshav, αγροτικού συνεταιρισμού Tsour Moshe, προς τιμήν του Έλληνα σιωνιστή Μοσέ Κοφινά.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (7/15)

Το 1910, τα μέλη της Kadima κατόρθωσαν να ενώσουν όλες τις μικρές βιβλιοθήκες με αντίστοιχο περιεχόμενο σε μια βιβλιοθήκη 7.000-8.000 τόμων, που ονομάστηκε Bibliothetheque Israelite kadima.

Στο μεταξύ η οργάνωση που είχε σημαντική δράση και απήχηση στη Θεσσαλονίκη ήταν η Alliance Israelite Universelle (Παγκόσμια Ισραηλιτική Ένωση), που είχε ιδρυθεί στο Παρίσι από το 1860 από μια ομάδα Γάλλων Εβραίων που πίστευαν ότι η κατάργηση των διακρίσεων σε βάρος των Εβραίων εξαρτιόταν από την οικονομική, επαγγελματική και κοινωνική τους χειραφέτηση και αφομοίωση στον δυτικό πολιτισμό.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (8/15)

Εν τω μεταξύ, οι αλλαγές που συντελέστηκαν το 1908, μετά την επανάσταση των Νεοτούρκων και την αποκατάσταση των πολιτικών ελευθεριών, απεγκλώβισαν, για μικρό χρονικό διάστημα τουλάχιστον, τις εθνικοαπελευθερωτικές προσδοκίες των διαφόρων μειονοτήτων της αυτοκρατορίας.

Με σκοπό την προάσπιση των εθνικών τους αξιών, οι οθωμανικές εθνότητες ίδρυσαν τότε συλλόγους που προωθούσαν τα εθνικά τους ιδεώδη, οι οποίοι μετά από μικρό διάστημα θα μετατρέπονταν σε πρωτεργάτες των διεκδικήσεων της πατρίδας τους.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (9/15)

Οι Έλληνες απέβλεπαν στην ανάκτηση της Μακεδονίας. Φοβούμενοι τους επεκτατικούς στόχους των Βουλγάρων, απέστειλαν στη Μακεδονία, και ειδικά στη Θεσσαλονίκη, τους πιο ικανούς και δραστήριους οικονομικούς τους πράκτορες.

Με σκοπό να σταθμίσουν τις δυνατότητες υλοποίησης της Μεγάλης Ιδέας, της επέκτασης, στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, οι Έλληνες απεσταλμένοι διαπίστωσαν αμέσως ότι ο ελληνικός πληθυσμός ήταν υποδεέστερος των Θεσσαλονικέων Εβραίων κι ότι ο οικονομικός του ρόλος δεν ήταν ισχυρός.

Επιχείρησαν τότε να τους ενισχύσουν σε βάρος των Εβραίων. Στις αρχές του αιώνα, είχαν ήδη ιδρύσει τρεις ελληνικές τράπεζες.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (10/15)

Μετά την επανάσταση των Νεοτούρκων και την επαναφορά του Συντάγματος του Midhat Πασά, τον Ιούλιο του 1908, οι Θεσσαλονικείς έζησαν εντυπωσιακές σκηνές συμφιλίωσης μεταξύ των διαφόρων εθνοτήτων της πόλης.

Πολλές αντιπροσωπίες Τούρκων, Ελλήνων και Σέρβων ήρθαν να χαιρετίσουν το «λίκνο της Ελευθερίας».

Τις πρώτες μέρες του Σεπτέμβρη όμως, με την ανακοίνωση της άφιξης βουλγαρικής αντιπροσωπίας, η ατμόσφαιρα άλλαξε. Οι Έλληνες αρνήθηκαν να παρευρεθούν στις εορταστικές εκδηλώσεις. Η στάση αυτή απογοήτευσε πολλούς από τον πληθυσμό, που είχαν υποδεχθεί ένθερμα την ελληνική αντιπροσωπία. Τελικά οι Έλληνες αναγκάστηκαν να συμμετάσχουν στο πανηγύρι, εκδικήθηκαν όμως για τις πιέσεις που δέχθηκαν, στρέφοντας την οργή τους αποκλειστικά ενάντια στους Εβραίους.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (11/15)

Οι Έλληνες εξακολούθησαν να υποβλέπουν την εμπορική τους δραστηριότητα των Ισραηλιτών. Με σκοπό να παρακάμψουν τους Ισραηλίτες μεσάζοντες, ίδρυσαν τους δικούς τους εμπορικούς οίκους στη Θεσσαλονίκη.

Τον Μάρτιο του 1909 δημιούργησαν την «Αγγλοελληνική Εταιρεία Κομέρσιαλ» (Anglo-Hellenic Commercial Company), η οποία συναγωνιζόταν τους οίκους Errera και Orosdi Back απ' όπου απέσπασαν, για λογαριασμό τους, όλους τους Έλληνες υπαλλήλους.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (12/15)

Φοβούμενοι μήπως οι Εβραίοι αμαξηλάτες, που έλεγχαν τον κλάδο, προβούν σε αποκλεισμό των αποθηκών τους, έφεραν από την Ελλάδα δέκα άμαξες κι έναν αμαξηλάτη με σκοπό να «σπάσουν» το εβραϊκό μονοπώλιο μεταφορών.

Οι εβραίοι έμποροι όμως αρνήθηκαν να χρησιμοποιήσουν τις ελληνικές άμαξες. Οι αρχές χρειάστηκε να επέμβουν, για δεύτερη φορά, όταν ειδοποιήθηκαν από τους Έλληνες πλούχοντες που διαμαρτύρονταν.

Βρέθηκε τότε μια συμβιβαστική λύση: Οι Ισραηλίτες υποσχέθηκαν ότι δεν θα εμπόδιζαν τους Έλληνες αμαξηλάτες, που ήδη βρίσκονταν στην πόλη, να εργάζονται, ενώ οι Έλληνες δεσμεύτηκαν να μην εισαγάγουν άλλες άμαξες εκτός απ' αυτές που ήδη υπήρχαν.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (13/15)

Οι Έλληνες ανήσυχοι για τις αντιδράσεις των Εβραίων της πόλης ασχολήθηκαν με τον σύλλογο των Intimes, που είχε ιδρυθεί το 1908, με σκοπό τη δημιουργία των επαγγελματικών εβραϊκών σωματείων και συνεπώς την καλύτερη ενημέρωση του φτωχού εβραϊκού πληθυσμού.

Όταν ξέσπασε η ελληνοεβραϊκή διαμάχη, τα μέλη των Intimes είχαν αρχίσει να αναδιοργανώνουν τα εβραϊκά επαγγελματικά σωματεία και να τα συντονίζουν σε ομοσπονδία. Είχαν συμμετάσχει ενεργά στην επιτυχία του νέου οθωμανικού καθεστώτος, είχαν διοργανώσει τις περισσότερες πατριωτικές εκδηλώσεις και συγχρόνως υποστήριζαν την αντίσταση των εβραίων αμαξηλατών.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (14/15)

Επιτέθηκαν στον σύλλογο με την κατηγορία ότι επρόκειτο για μυστική εταιρεία που έσπερνε τη διχόνοια στον πληθυσμό και εργαζόταν κατά της πατρίδας. Η νέα αυτή κατηγορία αναδαύλισε τη σύγκρουση μέσω του Τύπου.

Οι διευθυντές των δύο ελληνικών εφημερίδων (*Φάρος* και *Αλήθεια*), που κλήθηκαν να απολογηθούν στον μητροπολίτη και στους Έλληνες κοινοτικούς ηγέτες για την εχθρική τους στάση προς τους Ισραηλίτες, προσπάθησαν να αποδώσουν τις κινήσεις στην κακοβουλία των *Intimes*.

Κατά τη διάρκεια της απολογίας τους ισχυρίστηκαν ότι τα άρθρα τους παρερμηνεύτηκαν, καθώς, ακόμη και πρόσφατα, είχαν και οι ίδιοι δημοσίως ανακοινώσει την απόλυτη πεποίθησή τους «...ότι στη Θεσσαλονίκη ήταν προς το συμφέρον των Ελλήνων να ζουν αρμονικά με τους Ισραηλίτες...», κάτι που θεώρησαν σκόπιμο να επαναλάβουν με μεγάλους τίτλους στις εφημερίδες τους.

Η εμφάνιση του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη (15/15)

Όμως, παρά το γεγονός ότι παρόμοιες δηλώσεις σκοπό είχαν να κατευνάσουν τα πνεύματα και κυρίως να ικανοποιήσουν τις οθωμανικές αρχές και τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου της ελληνικής κοινότητας που ήταν αντίθετα στην εκστρατεία του Τύπου και έδειχναν φανερά ενοχλημένα, ο πληθυσμός παρέμενε σε ένταση.

Στη Θεσσαλονίκη, παρά την πρόσφατη συμφιλίωση των Ελλήνων και των Εβραίων, η ατμόσφαιρα είχε αλλάξει. Επικρατούσε το γενικό αίσθημα ότι με την παραμικρή αφορμή οι ίδιες συγκρούσεις θα επαναλαμβάνονταν.

1. Η ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσ/νίκη 1908-1912

Η συντονισμένη αντιεβραϊκή αντίδραση μεταξύ του Σεπτεμβρίου 1908 και του Ιουλίου 1909 από Έλληνες της Θεσσαλονίκης, συνέβαλε, σε μεγάλο βαθμό, στην αύξηση των πρώτων εβραϊκών εθνικιστικών και σιωνιστικών οργανώσεων.

Από τη στιγμή που οι Intimes, που προέρχονταν από μια ομάδα διανοουμένων αφομοιωτικής ιδεολογίας και παλαιών αποφοίτων της Αλλιάνς, είχαν αντιμετωπίσει την οικονομική απομόνωση που οι Έλληνες επιχείρησαν να επιβάλουν στον εβραϊκό πληθυσμό, η ενίσχυση του εβραϊκού εθνικιστικού πυρήνα ήταν αναπόφευκτη.

2. Η ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσ/νίκη 1908-1912

Στη διάδοση της σιωνιστικής ιδέας βοήθησαν σημαντικά ο νέος αρχираβίνος Ιακώβ Μείρ, που ήρθε από την Ιερουσαλήμ το 1917, καθώς και ο ραβίνος Ιτσχάκ Έπσταϊν, που το 1910 ανέλαβε τη διεύθυνση της θεολογικής σχολής Talmud Tora. Και οι δύο ήταν ένθερμοι σιωνιστές και από τη θέση που κατείχαν σε σιωνιστικά κέντρα επιρροής, τα οποία δεν ελέγχονταν από τους αφομοιωτικούς, μπορούσαν εύκολα όχι μόνο να μεταφέρουν τις ιδέες τους αλλά και να τις εφαρμόσουν.

Το 1908, ο αρχираβίνος Ι. Μείρ, με την υποστήριξη της γερμανοεβραϊκής φιλοσιωνιστικής οργάνωσης Hilfsverein, ίδρυσε στη Θεσσαλονίκη το πρώτο γερμανοεβραϊκό σχολείο, στελεχωμένο από Γερμανούς καθηγητές οι οποίοι είχαν εκπαιδευτεί για πολλά χρόνια στην Παλαιστίνη. Αυτοί δίδασκαν, μεταξύ άλλων τα εβραϊκά και τα σιωνιστικά ιδεώδη προσφέροντας παράλληλα μια εναλλακτική λύση κοσμικής παιδείας για όσους δεν είχαν φοιτήσει στα γαλλοεβραϊκά σχολεία.

3. Η ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσ/νίκη 1908-1912

Σε ανάλογο κοινό, μέσω της θρησκευτικής εκπαίδευσης, απευθύνθηκε και ο δρ Έπσταϊν, ρομαντικός διαφωτιστής και ο κύριος οργανωτής της εβραϊκής εθνικής προπαγάνδας.

Ο Έπσταϊν διέδιδε τη σιωνιστική ιδέα και εκτός της θεολογικής σχολής Talmud Tora, δίνοντας εντυπωσιακές διαλέξεις σε διάφορα πολιτιστικά κέντρα και συλλόγους.

Δεινός ως ρήτορας, χρησιμοποιούσε στις ομιλίες του στατιστικά στοιχεία, τεχνικές πληροφορίες και διαγράμματα που τον βοηθούσαν να αποδείξει ότι η εβραϊκή εθνική ιδέα έπρεπε να εισαχθεί στην εκπαίδευση έτσι ώστε να καθοδηγεί τους νέους «σε μια ζωή ωραία και συναρπαστική». Επηρέασε ακόμη πολλούς ραβίνους, κοινοτικούς υπαλλήλους και δημοσιογράφους, τους οποίους συναναστρεφόταν λόγω της θέσης του.

4. Η ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσ/νίκη 1908-1912

Την ίδια χρονιά, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Ρώσου σιωνιστή ηγέτη Vladimir Jabotinsky και με δική του παρότρυνση, ιδρύθηκε ο σύλλογος **Bnei Sion**.

Παρ' όλο όμως ότι οι «Υιοί της Σιών» είχαν επιλέξει μια καθαρά σιωνιστική επωνυμία και ενώ ταυτίζονταν απόλυτα με το πρόγραμμα της Κεντρικής Σιωνιστικής Οργάνωσης που απέβλεπε στην εξασφάλιση ασύλου για τον εβραϊκό λαό στην Παλαιστίνη, οι ιδρυτές του Ασέρ Μαλλάχ, Δαβίδ Φλωρεντίν, Ιωσήφ Ουζιέλ και Ιωσήφ Χασίδ δήλωναν ότι η πρωτοβουλία τους οφειλόταν στην αλληλεγγύη που ένιωθαν «για την αξιολύπητη κατάσταση στην οποία ευρίσκετο η μεγαλύτερη μερίς των ομοφύλων μας εν τη οικουμένη». Υπονοούσαν δηλαδή ότι οι ίδιοι δεν εντάσσονταν στην κατηγορία αυτή των κατατρεγμένων Εβραίων.

5. Η ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσ/νίκη 1908-1912

Εξάλλου, όπως και στην Ευρώπη, το μεγαλύτερο τμήμα των δυσαρεστημένων στην κοινότητα της Θεσσαλονίκης καταλάμβανε η πολυάριθμη εργατική τάξη, που, σε μεγάλο ποσοστό, εντάχθηκε τότε στη σοσιαλιστική ομοσπονδία Federation socialiste.

Σύμφωνα με την ιδεολογία τους, οι ιδρυτές αυτής της οργάνωσης που, ειδικά στη Θεσσαλονίκη, ήταν και αυτοί Εβραίοι, ήταν αντίθετοι στον σιωνισμό.

6. Η ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσ/νίκη 1908-1912

Ένας ακόμη εθνικός σύλλογος που ιδρύθηκε προς τα τέλη του 1908 ήταν η γνωστή αθλητική οργάνωση **Maccabi**. Το έναυσμα είχε δοθεί από την επίσκεψη 100 Μακκαβαίων, από τον ομώνυμο σιωνιστικό σύλλογο της Φιλιπούπολης, που συμμετείχαν με τη βουλγαρική αντιπροσωπία στους εορτασμούς της πόλης μετά την επανάσταση των Νεοτούρκων. Η Maccabi με ειδικά αθλητικά τμήματα νεολαίας, το τμήμα προσκόπων Zofei Maccabi, από το 1916, και μεικτή χορωδία 100 ατόμων και ορχήστρα πνευστών με 40 μουσικούς, ήταν ο πιο δημοφιλής σύλλογος με 250-400 μέλη.

Οι ιδρυτές της, Χαΐμ Βενέτσια, Ααρών Πάρντο και Αβράαμ Ματαράσσο, πίστευαν ότι η φροντίδα για την καλή φυσική κατάσταση της εβραϊκής νεολαίας είχε άμεση σχέση με τα εθνικά ιδεώδη και τη διαμόρφωση του νέου Εβραίου.

7. Η ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσ/νίκη 1908-1912

Ο σύλλογος αναδιοργανώθηκε από το 1911 και μετά και σε αυτό συνέβαλε καθοριστικά η ένταξη του δημοσιογράφου Αβράαμ Ρικανάτι, που την ίδια χρονιά εκλέχτηκε γραμματέας.

Σε μικρό χρονικό διάστημα έγινε ο φυσικός αρχηγός της οργάνωσης σχηματίζοντας γύρω του ένα στενό κύκλο θαυμαστών και συνεργατών που τον βοηθούσαν.

Στις διαλέξεις του Ρικανάτι παρατηρούνταν μεγάλη προσέλευση άλλων ιδεολογικών ομάδων, των σοσιαλιστών για παράδειγμα, με τις οποίες δημιουργούνταν έντονες διαμάχες έως και κατά σώμα συγκρούσεις, που συχνά κατέληγαν, σύμφωνα με τις διηγήσεις των σιωνιστών τουλάχιστον, σε «νίκες της Maccabi».

8. Η ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσ/νίκη 1908-1912

Φαίνεται πως ο Ρικανάτι ήταν άνθρωπος με έντονες αντιφάσεις και επιβλητική προσωπικότητα, βαθιά θρησκευόμενος και συγχρόνως άτομο με ριζοσπαστικές ιδέες. Προωθούσε την άποψη του Vladimir Jabotinsky για τον «ακέραιο σιωνισμό» (Sionisme integral), ότι δηλαδή η εγκατάσταση των Εβραίων στην Παλαιστίνη έπρεπε να γίνεται μαζικά, και όχι επιλεκτικά, μόνο από εκπαιδευμένους αγρότες και επαγγελματίες haloutzim.

Μετά το 1920, τη θέση του για μη ένταξη στην Κεντρική Σιωνιστική Ομοσπονδία ασπάστηκε μεγάλη σιωνιστική μερίδα της πόλης που εντάχθηκε σε νέους συλλόγους, αναθεωρητικής κατεύθυνσης, πολλούς από τους οποίους ίδρυσε ο ίδιος ο Ρικανάτι.

9. Η ανάπτυξη του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσ/νίκη 1908-1912

Η ιδεολογική κρίση, σε συνδυασμό με τις δυσχέρειες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την καταστροφή που προκάλεσε η πυρκαγιά του 1917, όχι μόνο στο κτίριο και στη βιβλιοθήκη αλλά και στα όργανα γυμναστικής του συλλόγου, επέσπευσε την παρακμή της Maccabi.

Το 1919, η Kadima, η Mevsseret Sion και άλλες σιωνιστικές οργανώσεις δημιούργησαν την τοπική σιωνιστική ομοσπονδία Theodor Hertzl, και από τότε η Maccabi περιορίστηκε στις αθλητικές δραστηριότητες.

1. Πολιτική αναθεώρηση της ελίτ των διανοούμενων εβραίων & διάδοση σιωνισμού

Εν τω μεταξύ η όξυνση της πολιτικής αβεβαιότητας που ακολούθησε την επανάσταση των Νεοτούρκων σε συνδυασμό με τη δημιουργία των σιωνιστικών οργανώσεων (Maccabi, Bnei Brit) και άλλων πολιτικών οργανώσεων, όπως της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας (Federation Socialiste), το 1909 δημιούργησε έντονη ιδεολογική κρίση στην κοινότητα. Όπως επισημαίνει η Ρένα Μόλχο, ήταν ουσιαστικά η πρώτη φορά που διαφωνούντες των μεσαίων και λαϊκών στρωμάτων δραστηριοποιήθηκαν κατά της ολιγαρχικής πρακτικής των κοινοτικών ηγετών.

Τις παραμονές των κοινοτικών εκλογών, τον Ιούνιο του 1911, τόσο οι σιωνιστές όσο και οι σοσιαλιστές Εβραίοι, που διεκδικούσαν την επέκταση του εκλογικού δικαιώματος σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, προκάλεσαν οδομαχίες κατά των αφομοιωτικών, που αποτελούσαν την πλειοψηφία στη διοίκηση της Κοινότητας. Η σύγκρουση αυτή έφερε μεγάλη αναστάτωση και διχασμό, ακόμη και μεταξύ μελών του ίδιου του συλλόγου.

2. Πολιτική αναθεώρηση της ελίτ των διανοούμενων εβραίων & διάδοση σιωνισμού

Ωστόσο, αυτή η σύμπνοια μεταξύ των αντιμαχόμενων εβραϊκών παρατάξεων υπογράμμιζε τις δυσκολίες και τους προβληματισμούς της εβραϊκής υπόθεσης στη Θεσσαλονίκη. Παράλληλα εξέφραζε και τη γενικότερη αντίδραση των νέων κατά της συμβατικότητας και της διστακτικότητας των αρχαιότερων μελών της κοινότητας, που έμεινε για μεγάλο διάστημα ακέφαλη επειδή κανείς δεν ήθελε να αναλάβει την ευθύνη αντιμετώπισης της κρίσης.

Με την επίσημη πλέον έγκριση των αφομοιωτικών, οι οποίοι δεν καθορίζονταν από κάποιο συγκεκριμένο πολιτικό πρόγραμμα, η επικράτηση των σιωνιστών ήταν αναπόφευκτη. Τα εβραϊκά έγιναν μόδα και χάρη στις πιέσεις των σιωνιστών, που εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία με την κατάργηση των τουρκικών, κατείχαν την πρώτη θέση στα σχολικά προγράμματα. Το ίδιο θέμα δημιούργησε και μια αντιπαράθεση μεταξύ των σιωνιστών και των σοσιαλιστών, με δύο αλληλοαντικρουόμενες διαλέξεις την εβδομάδα, μία από κάθε παράταξη.

3. Πολιτική αναθεώρηση της ελίτ των διανοούμενων εβραίων & διάδοση σιωνισμού

Η δημοτικότητα που γνώρισε τότε ο σιωνισμός στη Θεσσαλονίκη επιβεβαιώθηκε και από τις επισκέψεις των Ben Gourion και Ben Zvi, αλλά και άλλων γνωστών σιωνιστών ηγετών, που πάντοτε θαύμαζαν την ιδιαίτερη αυτή κοινότητα ως πρότυπο για το εβραϊκό κράτος.

Ανάμεσά τους και οι Paul Nathan, Allan Adler, M. Kahn, που παρέμειναν στην πόλη για μια ολόκληρη εβδομάδα.

Παράλληλα, ειδικός απεσταλμένος της Κεντρικής Σιωνιστικής Οργάνωσης, ο Adolf Friedman, ήρθε ως παρατηρητής για να διαπιστώσει αν οι Εβραίοι, που καθοδηγούνταν πλέον από τους σιωνιστές, είχαν βάσιμους λόγους να ανησυχούν για την αλλαγή του καθεστώτος.

4. Πολιτική αναθεώρηση της ελίτ των διανοούμενων εβραίων & διάδοση σιωνισμού

Οι Ben Zvi και Ben Gourion, που εισήγαγαν την έννοια της συνύπαρξης της σοσιαλιστικής με τη σιωνιστική ιδέα με ομιλίες στην Εργατική Ομοσπονδία (Federation Socialiste) μετά από πρόσκληση του Αβράαμ Μπεναρόγια, επηρέασαν τώρα την επέκταση των σιωνιστικών συλλόγων στα προάστια. Εκεί οι οργανώσεις επανδρώθηκαν από τα λαϊκά στρώματα.

5. Πολιτική αναθεώρηση της ελίτ των διανοούμενων εβραίων & διάδοση σιωνισμού

Με τη μεσολάβηση του γερμανικού προξενείου η «Χίλφσφεραϊν» υποστήριξε, στην κρίσιμη αυτή περίοδο, την Κοινότητα της Θεσσαλονίκης περισσότερο από κάθε άλλη εβραϊκή φιλανθρωπική οργάνωση. Η αναπόφευκτη σύγκριση της κινητοποίησης των σιωνιστικών οργανώσεων σε σχέση με την αδράνεια της Αλλιάνς ανέτρεψε την προκατάληψη πολλών αφομοιωτικών προς το κίνημα.

Ο ελιγμός άλλωστε των σημαντικότερων σιωνιστών, που τις παραμονές των εκλογών της Κοινότητας, τον Μάιο του 1913, συμπαρατάχθηκαν με ορισμένους αφομοιωτικούς στο Interclub, για να ταχθούν υπέρ της περιορισμένης ψήφου, ενθάρρυνε τη στροφή των μεσοαστικών στρωμάτων.

Ακολούθως, η εκλογική νίκη των σιωνιστών που, για πρώτη φορά εξασφάλιζαν την πλειοψηφία στο νέο διοικητικό συμβούλιο της Κοινότητας, βεβαιώνει ότι πολλά διακεκριμένα μέλη της κοινότητας ασπάστηκαν τις σιωνιστικές θέσεις.

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1/6)

Η επικράτηση των σιωνιστών και η ένταξη των Εβραίων στο ελληνικό κράτος.

Το νέο καθεστώς της πόλης δεν είχε ακόμη προλάβει να κατοχυρωθεί όταν η κήρυξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου έθεσε και πάλι το ζήτημα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

Όταν ξέσπασε ο πόλεμος, η ελληνική κοινή γνώμη διχάστηκε: ο βασιλιάς Κωνσταντίνος, παλαιός απόφοιτος της Kriegsakademie του Βερολίνου, τέθηκε στο πλευρό των κεντρικών αυτοκρατοριών και υποστήριξε την ουδετερότητα της χώρας.

Ο πρωθυπουργός Ελ. Βενιζέλος τοποθετήθηκε στο πλευρό των Συμμάχων και τους προσέφερε τη στρατιωτική υποστήριξη της Ελλάδας. Εκτιμούσε ότι μ' αυτόν τον τρόπο θα πραγματοποιούνταν πιο εύκολα η «Μεγάλη Ιδέα» της εθνικής ολοκλήρωσης.

Ο διχασμός αυτός, στην υψηλή σφαίρα της ελληνικής πολιτικής, έθεσε τη χώρα σε αναμονή και ευνόησε, τον πρώτο καιρό, τη διάδοση της γερμανικής προπαγάνδας ενώ, μετά από μικρό διάστημα, ευνόησε την προπαγάνδα των συμμαχικών δυνάμεων.

Α' Παγκόσμιος Πόλεμος (2/6)

Ο εβραϊκός πληθυσμός της Θεσσαλονίκης αισθανόταν πλέον αρκετά ισχυρός ώστε να μπορεί να εκφράζει την άποψή του χωρίς ενδοιασμούς, καθώς η πολιτική του ιδιαιτερότητα είχε πια γίνει επίσημα αποδεκτή.

Ψήφισε υπέρ των βασιλικών και του Γούναρη, του αρχηγού τους, και αρνήθηκε να συμπαραταχθεί με τη βενιζελική παράταξη, παρά τις παραινέσεις του αρχираβίνου. Θα λέγαμε ότι ίσως με αυτόν τον παράδοξο τρόπο, απέρριπτε την παλαιά ηγεσία της κοινότητας αλλά δήλωνε και ότι ανήκε στην Ελλάδα και αναγνώριζε την κυριαρχία της.

Όταν ανακοινώθηκαν τα εκλογικά αποτελέσματα της περιοχής της Θεσσαλονίκης, τέσσερις από τους πέντε εβραίους βουλευτές που εξελέγησαν ήταν σιωνιστές.

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (3/6)

Ο στόχος του Βενιζέλου για την ειρηνική ενσωμάτωση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης είχε αρχίσει να πραγματοποιείται, παρά το γεγονός ότι η εθνικά αφυπνιζόμενη κοινωνία τους δεν τον ψήφισε επειδή επιθυμούσε να αποφευχθεί η εμπλοκή της Ελλάδας σ' ένα νέο πόλεμο.

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (4/6)

Κατά τη διάρκεια του πολέμου ωστόσο, η φιλογερμανική στάση των σιωνιστών ανατράπηκε σε διεθνές επίπεδο. Ειδικά μετά το 1916, αποκαλύφθηκε ότι η Γερμανία και η Αυστρία υποστήριζαν θεωρητικά μόνο τον σιωνισμό και μόνο όσο αυτό εξυπηρετούσε την επεκτατική τους πολιτική στη Μεσόγειο.

Η στάση αυτή έστρεψε αποφασιστικά το διεθνές σιωνιστικό κίνημα προς την Entente και τους Συμμάχους.

Καθόρισε επίσης την ταυτόχρονη μεταστροφή της εβραϊκής κοινότητας που ανορθώθηκε και οικονομικά, χάρη στην άφιξη των στρατιωτών τους στη Θεσσαλονίκη.

Α' Παγκόσμιος Πόλεμος (5/6)

Στη φιλοανταντική στροφή της κοινότητας συνέβαλε και χρηματικό σκάνδαλο που ξέσπασε σε βάρος του Nouveau Club.

Συγκεκριμένα, μετά τις εκλογές του 1915, αποκαλύφθηκε ότι, με σκοπό τη χρηματοδότηση της εφημερίδας της, η διοίκηση της λέσχης είχε καταχραστεί μεγάλο μέρος της δωρεάς 40.000 φράγκων που είχε προσφέρει στους σιωνιστικούς συλλόγους της Θεσσαλονίκης ο Εβραίος τραπεζίτης Σολομών Μείρ, προκειμένου να εξασφαλίσει την υποστήριξή τους ως υποψήφιος στη Λάρισα.

Το σχίσμα μεταξύ του Nouveau Club και των «ακέραιων σιωνιστών», που ξαφνικά βρέθηκαν όχι μόνο απολογούμενοι αλλά και χωρίς αρχηγούς, ήταν αγεφύρωτο.

Α' Παγκόσμιος Πόλεμος (6/6)

Οι εκπρόσωποι των υπόλοιπων σιωνιστικών συλλόγων ξεσηκώθηκαν και με εκστρατεία διαλέξεων και άρθρων διεκδικούσαν το μερίδιό τους, εξέθεταν τη δολιοφθορά της φιλογερμανικής λέσχης, αποκάλυπταν την υποκρισία της Γερμανίας σε σχέση με το κίνημα ενώ, παράλληλα, αποδείκνυαν ότι η σωτηρία του σιωνισμού εξαρτιόταν από τις δυνάμεις της Entente.

Άλλωστε, οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης είχαν κατά πλειονότητα γαλλική παιδεία, γεγονός που ευνοούσε τις φιλικές τους σχέσεις με τους Γάλλους αλλά και τους άλλους συμμάχους - όπως άλλωστε μαρτυρεί η τακτική τους συμμετοχή στις κοινωνικές και ιδίως στις σιωνιστικές εκδηλώσεις της Κοινότητας.

Βιβλιογραφία

- Haddad W. William and Ochsenvald William, *Nationalism in a no national state: The dissolution of the Ottoman Empire*, Ohio State University Press, Οχάιο 1977.
- Μαργαρίτης Γιώργος, *Ανεπιθύμητοι συμπατριώτες. Στοιχεία για την καταστροφή των μειονοτήτων στην Ελλάδα, Εβραίοι, Τσάμηδες*, Αθήνα: Βιβλιόραμα 2005
- Μόλχο Ρένα, *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856 - 1919. Μια ιδιαίτερη κοινότητα*, Θεμέλιο, Αθήνα 2001.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μαρία Καβάλα. «Ο αντισημιτισμός στον 20ό αιώνα. Οι απαρχές του σιωνιστικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS366>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Ραμματά
Θεσσαλονίκη, χειμερινό εξάμηνο 2014-2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

